

*Т. У. Рацько, кандыдат мастацтвазнаўства,
начальнік навукова-даследчага аддзела
Беларускага дзяржаўнага
ўніверсітэта культуры і мастацтваў*

ВЫДАННЕ ПАЭТЫЧНЫХ ТВОРАЎ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА Ў МІНІАЦЮРНЫМ ФАРМАЦЕ

Сёлета спаўняецца 130 год з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча, творчасць якога трывала асацыіруецца з нацыянальным адраджэннем, зваротам да беларускай даўніны і народнай паэзіі, а таксама з увасабленнем патаемных перажыванняў.

Вобраз Максіма Багдановіча як нацыянальнага паэта, крытыка, патрыёта сваёй Радзімы і яго паэтычныя творы сталі крыніцай натхнення для многіх беларускіх пісьменнікаў, жывапісцаў, скульптараў, кампазітараў, тэатральных і кінадзеецаў.

Адным з арыгінальных спосабаў увекавечвання паэтычнай спадчыны М. Багдановіча стала мастацтва кнігі, у прыватнасці мініацюрныя выданні¹. Творы беларускага паэта надрукаваны ў такіх кнігах мініацюрнага фармату, як М. Багдановіч «Мае песні» (Мінск, 1991 г.; 69x96 мм²), М. Багдановіч «Вянок» (Мінск, 1994 г.; 70x90 мм), М. Багдановіч «Выбранае» (Мінск, 2011 г.; 70x90 мм).

Зборнік выбраных вершаў М. Багдановіча «Мае песні» (69x96 мм), надрукаваны ў 1991 г. накладам у тры тысячы асобнікаў, з'яўляецца першым выданнем серыі мініацюрных кніг «Скарбы беларускай літаратуры і фальклору». Яго выпуск прымеркаваны да 100-годдзя з дня нараджэння паэта. У аснову назвы кнігі пакладзены верш М. Багдановіча «Мае песні», напісаны ім ва ўзросце 17 гадоў. Упершыню гэты верш быў надрукаваны ў зборніку «Творы» (1927 г., т. 1). Укладальнікам выдання выступіў Лявон Смолій. Тэксты паэтычных твораў прыведзены ў двух варыянтах – на беларускай і рускай мовах

---

¹ Мініацюрнае выданне – выданне, фармат якога не перабольшвае 100x100 мм [1, с. 27].

² Першая лічба памераў мініацюрных кніг абазначае шырыню выдання, другая – вышыню. Прыводзяцца абсалютныя памеры мініацюрных выданняў з бібліятэкі аўтара артыкула.

на адным развароце зборніка. Асобна вылучаны вершы, напісаныя М. Багдановічам на рускай мове: «Костел Святой Анны в Вильне», «Я вспоминаю дом старинный», «И серое небо, и сонные воды» і інш. Першае выданне серыі «Скарбы беларускай літаратуры і фальклору» выйшла не толькі ў пераплёце, але і ў супервокладцы, мела дэкарыраваныя форзацы і фарбаваны верхні абрэз.

У пачатку зборніка змешчана чорна-белая фотарэпрадукцыя з фотаздымка М. Багдановіча 1911 г. (пагрудная выява паэта ў гімназічным адзенні). Мастацкае аздабленне кнігі стварыў Генадзь Грак. Багаты назапашаны вопыт творчай працы ў жанрах графічнай мініяцюры і кніжнага знака (экслібрыса) дазволілі мастаку ўдала спалучыць у адзінае цэлае ўсе элементы кнігі: ад ілюстрацый і арнаментаў да шрыфтоў і архітэктонікі тэкставага набору. Ілюстрацыйныя і дэкаратыўныя элементы мастацкага афармлення кнігі створаны ў чорна-белай колеравай гаме, заснаваны на традыцыйным для кніжнага мастацтва прыёме кантраснага супастаўлення формаўтваральнай чорнай лініі і белага фону выяўленчай плоскасці папяровага аркуша. Мастацкія сродкі, якія выкарыстаны ў мініяцюрным выданні, прызваны не толькі рэпрэзентаваць літаратурныя творы, але і перадаць іх эмацыянальны настрой [3].

Найбольш дасканалым, з пункту погляду мастацтва кнігі, уяўляецца выданне М. Багдановіча «Вянок» (Мінск, 1994 г.; 70x90 мм). Мініяцюрны томік вершаў і паэм падрыхтаваны выдавецтвам «Мастацкая літаратура» і надрукаваны накладам пяць тысяч асобнікаў. Выданне склалі вершы з першага і адзінага прыжыццёвага зборніка твораў беларускага класіка, а таксама яго творы розных гадоў. Прадмову да кнігі «Цвяток радзімы васілька...» падрыхтаваў паэт Васіль Зуёнак.

Паэтычная спадчына М. Багдановіча, прадстаўленая ў зборніку «Вянок», знайшла адметнае ўвасабленне ў ілюстрацыях, выкананых Юрыем Хілько. Мастак стварыў серыю каляровых узнёсла-асацыятыўных ілюстрацый, якія перадаюць філасофскую глыбіню і адначасова тонкую лірычнасць паэтычнай творчасці беларускага паэта, а таксама шэраг мініяцюрных маляўнічых пейзажнага характару, размешчаных на шмуцтытулах пад найменнямі кніжных раздзелаў. У ілюстрацыях Ю. Хілько дэманструе высокі ўзровень вобразнага абагульнення, сугуч-

нага з мелодыкай лірыкі М. Багдановіча. Поруч з абагульненнем важнае месца графік адводзіць метафары, якая дазваляе не толькі праілюстраваць паэтычныя творы, зрабіць іх мастацкую інтэрпрэтацыю, але таксама прыўнесці ў іх новы сэнс. Вялікая ўвага ў афармленні мініяцюрнай кнігі адводзіцца жывапіснай пляме. Выявы, створаныя Ю. Хілько, вырашаны ў туманна-шэрых, размытых тонах. Разам з тым напаўпразрыстая, мяккая перадача градацый чорнага, шэрага і белага адценняў не перашкаджае глыбіннаму ўспрыманню прасторы. Кампазіцыя малюнкаў ураўнаважана наяўнасцю белай плямы-сілуэта, ад якога мастак рухаецца ў глыбіню карціны, як бы разразаючы белым масу чорна-шэрай прасторы [5].

Ілюстрацыі Ю. Хілько, згодна слушнаму меркаванню беларускай даследчыцы А. М. Коршак, «эмацыянальна супадаюць з інтанацыяй многіх невясёлых вершаў паэта. Яны добра перадаюць атмасферу задуменнасці і рамантыкі паэзіі Багдановіча. Асабліва ўдала атрымаўся ў Ю. Хілько партрэт паэта. Звяртае на сябе ўвагу кантраст “цёмры” – цёмных цяжкіх фарбаў твора, якія займаюць большую частку кампазіцыі, і маленькай “зорачкі” – блакітнага васілька, што трымае задуменны паэт у руцэ» [2, с. 247].

Варта дадаць, што глыбокая прадуманасць і мастацкая выразнасць афармлення мініяцюрнай кнігі, а разам з імі і талент Ю. Хілько былі высока ацэнены прафесіяналамі: мініяцюрнае выданне М. Багдановіча «Вянок» атрымала дыплом конкурса «Лепшае выданне года» (1995).

Выпуск твораў М. Багдановіча ў мініяцюрным фармаце ў XXI ст. – з’ява рэдкая. У 2011 г. выдавецтва «Харвест» надрукавала зборнік вершаў М. Багдановіча «Выбранае» (70x89 мм). Кніга мае даволі высокі ўзровень тэхнічнага выканання, надрукавана на якаснай паперы, дапоўнена лясэ і «залатымі» абрэзамі, але разам з тым нясе на сабе адбітак камерцыялізацыі кніжнай справы. Гэта праяўляецца перш за ўсё ў адсутнасці рукатворнай мастацкай ілюстрацыі, выцесненай дызайнерскім фотаматэрыялам універсальнага характару, які толькі суправаджае паэтычны твор і сэнсава з ім не звязаны, у выніку губляецца маналітнасць, сузалежнасць элементаў кніжнага выдання [4]. Сярод недахопаў зборніка варта адзначыць адсутнасць навукова-даведачнага апарату (уступнага артыкула, нататкаў,

каментарыяў да тэксту, звестак пра аўтара, пасляслоўя, бібліяграфічнай інфармацыі і г. д.), які дапамагае чытачам больш глыбока спасцігнуць змест кнігі.

М. Багдановіч атрымаў вядомасць дзякуючы паэтычнаму таленту: ён звяртаўся да складаных паэтычных форм (такіх як тэрцына, трыялет, актава, рандо, санет), нападўняючы іх лірычнасцю і філасофскай глыбінёй. Разам з тым яго цікавілі проза, публіцыстыка і пераклады з рускай, украінскай, польскай, сербскай і іншых моў. Яго пераклады вершаў Аляксандра Пушкіна прадстаўлены ў мініяцюрным зборніку лірыкі А. С. Пушкін «Нет, весь я не умру...» (Минск, 1993 г.; 80x98 мм), надрукаваным выдавецтвам «Мастацкая літаратура» накладам тры тысячы асобнікаў. Складальнікам кнігі выступіў Вадзім Спрычан. Лірыка А. С. Пушкіна пададзена ў зборніку на рускай і беларускай мовах. Акрамя перакладаў М. Багдановіча ў кнізе змешчаны пераклады Рыгора Барадуліна, Васіля Зуёнка, Янкі Сіпакова, Міхася Стральцова, Максіма Танка і іншых беларускіх паэтаў.

Мініяцюрнае выданне дэманструе высокі ўзровень графічнага мастацтва. Яго афармленне, створанае Арленам Кашкурэвічам, перадае атмасферу пушкінскай эпохі. Зборнік распачынаецца аўтографам А. С. Пушкіна і выявай рукапіснай старонкі верша «Я памятник себе воздвиг нерукотворный...». Ядром мастацкага аздаблення выдання выступае серыя палосных ілюстрацый партрэтнага характару, пераважна з выявамі рускага паэта, размешчанымі ў профіль.

З часоў антычнасці профільныя выявы мелі мемарыяльны сэнс: імі аздаблялі медалі, розныя камеі, надмагіллі і інш. Акрамя таго, доўгі час профіль з'яўляўся прывілеяй манаршай сям'і, традыцыйнымі былі профільныя выявы ўладароў на манетах. Широкае выкарыстанне профіля А. С. Пушкіна ў мініяцюрным выданні з'яўляецца данінай памяці геніяльнаму рускаму паэту, сведчаннем вялікай культурнай ролі яго літаратурнай спадчыны.

Ілюстрацыі свабодна размешчаны на чыстай, амаль квадратнай паверхні папяровага ліста, займаючы практычна ўсю яго прастору. Малюнак А. Кашкурэвіча адрозніваецца рытмічнасцю і пластычнасцю, тонкасцю і лёгкасцю выканання. Кампазіцыя ілюстрацый будзеца ад цэнтра – у адпаведнасці з пра-

порцыямі кніжнай паласы. Выразнасць старонкі выдання дзягаецца дзякуючы рытміцы малюнка, мяккасці каляровых спалучэнняў: чорныя выявы пяром гарманізаваны цёплым белакрэмавым фонам, у асобных фрагментах – з дапаўненнем карычневых адценняў. Гэта надае графічным выявам каларыстычную мяккасць і стрыманасць, а таксама некаторую рамантычнасць. Уражвае ўменне мастака ствараць лаканічныя і адначасова вытанчаныя творы. У яго малюнках ясна адчуваюцца адгалоскі малюнкаў самога А. С. Пушкіна, у вялікай колькасці прадстаўленых у рукапісных творах [5].

Такім чынам, паэтычная спадчына М. Багдановіча знайшла адлюстраванне ў мастацтве мініяцюрнай кнігі. Найбольш удалыя прыклады беларускай кніжнай мініяцюрызацыі адносяцца да 90-х гадоў мінулага стагоддзя. Хочацца спадзявацца, што ў XXI стагоддзі ўзрасце грамадская роля кнігі як прадмета духоўнай культуры, выдаўцы і кніжныя графікі часцей будуць звяртацца да мастацтва мініяцюрнай кнігі, а творчасць М. Багдановіча як сімвал нацыянальнай культуры застанецца трывалым падмуркам сувязі часоў паміж мастацтвам мінулага і сучаснага.

---

1. Выданні. Асноўныя віды. Тэрміны і азначэнні (Издания. Основные виды. Термины и определения : СТБ ГОСТ 7.60-2005 (ГОСТ 7.60-2003, IDT) : дзяржаўны стандарт Рэспублікі Беларусь. – Узамен СТБ 7.60-93 ; уведз. 2005-08-01. – Мінск : Дзяржстандарт, 2005. – IV, 54 с. ; 29x21 см. – (Сістэма стандартаў па інфармацыі, бібліятэчнай і выдавецкай справе). – 13358.00.).

2. *Коршак, А. М.* Ілюстраванне твораў М. Багдановіча / А. М. Коршак // *Максім Багдановіч : энцыклапедыя / Беларус. энцыкл. ; пад навук. рэд. М. В. Труса ; склад.: М. В. Трус, І. У. Саламевіч. – Мінск, 2011. – С. 246–248.*

3. *Рацько, Т. У.* Серыя «Скарбы беларускай літаратуры і фальклору» ў мастацтве мініяцюрнай кнігі Беларусі / Т. У. Рацько // *Аўтэнтчны фальклор: праблемы захавання, вывучэння, успрымання (памяці антрапалага Зінаіды Мажэйкі) : зб. навук. прац удзельнікаў IX Міжнар. навук. канф., Мінск, 24–26 крас. 2015 г. / Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў ; рэдкал.: В. Р. Языковіч (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 2015. – С. 127–130.*

4. *Ротко, Т. В.* Миниатюрная книга Беларуси в XXI столетии: к проблеме утраты национальной художественной специфики / Т. В. Ротко // *Вест. Ин-та совр. знаний. – 2019. – № 3. – С. 35–39.*

5. Ротько, Т. В. Миниатюрные книги издательства «Мастацкая літатура»: от достижений прошлых лет к проблемам современности / Т. В. Ротько // Искусство и культура. – 2019. – № 4. – С. 20–28.

Сун Чао

*соискатель ученой степени кандидата искусствоведения
Белорусского государственного университета культуры и искусств*

СОЧЕТАНИЕ ТЕАТРАЛЬНЫХ ЭЛЕМЕНТОВ И КИТАЙСКИХ ТРАДИЦИОННЫХ АКРОБАТИЧЕСКИХ ВЫСТУПЛЕНИЙ НА СЦЕНЕ

Театральный элемент является важной частью китайского акробатического театра, и акробатические сценические представления в сочетании с драматургией подарили зрителям много выдающихся сценических произведений.

Китайская драма как род искусства сформировалась в период династии Северная Сун (960–1127 гг. н. э.), в то время в драматическом искусстве только начали появляться литературные произведения и тексты (сценарии), основанные на традиционных сюжетах и предназначенные для речитативного представления на подмостках *вашэ* (домов развлечений); например, «Полное повествование о Юе Фэй», «Сказ о том, как танский монах Сюань Цзан совершил путешествие за буддийскими канонами» и другие.

В поздний период эпохи Сун акробатическое искусство в среде городского населения начало возрождаться и получило новый импульс к развитию; одновременно стали появляться уличные балаганы для *ляоди* (выступление на открытом воздухе на ярмарках или на торговых площадках); некоторые высококвалифицированные исполнители из народа еще более повысили свой профессиональный статус, получив места в акробатических представлениях *тинтан* (выступления в зале).

Эпоха династий Юань и Мин (1271–1644 гг. н. э.) явилась важным этапом в соединении традиционных акробатических выступлений и драматического искусства. Представления *юань цзацзюй*, которые проводились в закрытых залах типа *тинтан*, *сигуань*, *силоу*, являются результатом сочетания двух видов искусства. Интеграция с театром обеспечила зрелые условия